

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 293–295

POLSKO-NIEMIECKI LEKSYKON BIOGRAFICZNY. LUDZIE POLSKIEJ KSIĄŻKI I PRASY W NIEMCZECH (KONIEC XX W.), w opracowaniu Marii Kalczyńskiej, Państwowy Instytut Naukowy Instytut Śląski w Opolu. Stowarzyszenie Instytut Śląski, Opole 2001, 383 s.

Autorka leksykonu, dr Maria Kalczyńska, pracownik naukowy Instytutu Śląskiego w Opolu, jest badaczką literatury polskiej i ludzi działających w Niemczech w drugiej połowie XX w. W polsko-niemieckim leksykonie biograficznym przedstawia te osoby, które swoją twórczością i pracą na różnych płaszczyznach życia kulturalnego i naukowego przyczyniały się do utrzymania i rozpowszechniania słowa i kultury polskiej na terenie Niemiec w drugiej połowie XX w., w okresie, kiedy relacje polsko-niemieckie miały bardzo burzliwe dzieje, zwłaszcza po zakończeniu II wojny światowej, której naród i kultura polska stały się tak wielkimi ofiarami. Polacy żyjący na terenie Niemiec po zakończeniu II wojny światowej oraz w przełomowym okresie lat osiemdziesiątych, kiedy związk-

---

³⁷ K. Lewin, Referat wygłoszony na Kongresie w Toronto, XI 1984 r. [Brak tytułu, w zbiorach autora], s. 1–7.

³⁸ A. Szepycycki, *List do Piusa XII, 29–31 VIII 1942 r.*, „Znak” 1988, 40, nr 9, s. 64–68.

szafa się ich liczba na terenie tego kraju, podejmowali dzieło tworzenia słowa polskiego i jego rozszerzenia na różne sposoby.

Polacy często przebywali na terenie Niemiec na przestrzeni dziejów naszego narodu. Przyczyną tego były burzliwe dzieje Polaków. Pierwszą grupę emigrantów stanowili uczestnicy powstania listopadowego w 1831 r. Po jego upadku fala Polaków schroniła się w Niemczech. Ich przybycie do tego kraju przyczyniło się do zainteresowania się polską książką i literaturą. Powstały domy wydawnicze, np. w Lipsku, wydające polską literaturę, między innymi romantyczną. W latach 1868–1871 Józef Ignacy Kraszewski prowadził w Dreźnie oficynę wydawniczą. W ciągu niespełna trzech lat wydał w niej aż 74 pozycje książkowe³⁹

Upowszechnienie polskiej książki i prasy w Niemczech nastąpiło również po II wojnie światowej. Znalazły się tam duże grupy Polaków wywiezionych przymusowo do pracy. Po zakończeniu wojny domagali się oni informacji politycznej, pragnęli zgłębiać wiedzę w języku ojczystym. Początkowo wydawnictwa w języku polskim napływały z Londynu i Jerozolimy⁴⁰. Powoli powstawały polskie wydawnictwa na terenie Niemiec: w Hanowerze, Berlinie, Stuttgarcie, Monachium, Frankfurtie n. M.

Przełomowym okresem dla rozwoju polskiej książki i polskiego słowa w Niemczech były lata osiemdziesiąte ubiegłego stulecia. Przybyła tam duża grupa działaczy solidarnościowych, wywodzących się z polskich środowisk kulturalnych, udały się tam liczne rzesze przesiedleńców z Polski, którzy legitymowali się niemieckim pochodzeniem z terenu Śląska. Spowodowało to potrzebę i zainteresowanie językiem polskim i powstanie wydawnictw prasowo-książkowych w Berlinie, Monachium, Hamburgu, Würzburgu.

Leksykon ma charakter opracowania tematycznego, ukazującego szeroki wachlarz osób związanych ze słowem i kulturą polską w Niemczech. Autorka pragnie przedstawić inteligencję polską w Niemczech oraz poszczególne osoby, które uczestniczyły w polskim i niemieckim życiu literackim i kulturalnym w Niemczech i przyczyniły się do popularyzacji słowa polskiego.

W leksykonie uwzględnione zostały osoby pochodzące ze środowisk polonijnych, polskich i polonofilskich. Zamieszczone zostały biogramy literatów, publicystów, dziennikarzy, tłumaczy, wydawców, drukarzy, księgarzy i innych zarówno świeckich, jak i duchownych popularyzatorów polskiego słowa w Niemczech. Autorka chce ukazać ludzi, których fenomen polega na tworzeniu w wierności polskiemu słowu i narodowym tradycjom.

Polsko-niemiecki leksykon biograficzny zawiera w układzie alfabetycznym 177 not biograficznych osób żyjących obecnie w Niemczech, bądź zamieszkujących lub zmarłych w okresie prowadzonych przez Autorkę badań. Poszczególne hasło składa się z kilku członów: biogramu, bibliografii podmiotowej, bibliografii przedmiotowej i streszczenia w języku niemieckim. Do noty dołączone zostało aktualne zdjęcie danej osoby, fragment publikacji autorskiej bądź tekst wywiadu, jaki przeprowadzono z daną osobą, oraz charakterystyczny element biograficzny dotyczący osoby lub instytucji.

Leksykon uzupełniony został wykazem instytucji i tytułów prasowych występujących w treści, literaturą przedmiotu oraz wykazem skrótów.

³⁹ M. Zarzycka, *Dzieje drukarni J. I. Kraszewskiego*, Drezno–Poznań, „Studia o książce” 1976, t. 6, s. 81–99.

⁴⁰ Z. R. Wilkiewicz, *Polnische Exilliteratur 1945–1980*, Köln 1991.

Ramy czasowe przedstawionych osób dotyczą najnowszych dziejów – lat dwięćdziesiątych do końca roku 2000, kończącego burzliwy i pełen napięć w stosunkach państwowych i ludzkich wiek XX.

Autorka we wprowadzeniu dziękuje wszystkim, którzy przyczynili się do powstania i ukazania się leksykonu, najpierw instytucjom za pomoc w przekazywaniu informacji oraz osobom służącym autorce swoimi radami – konsultantom i recenzentom. Dziękuje również instytucjom, które przez swoje finansowe wsparcie przyczyniły się do ukazania się leksykonu na rynku księgarskim.

Wdzięczni jesteśmy Autorce, dr Marii Kalczyńskiej, za podjęcie tematu oraz ukazanie szerokiego spektrum ludzi, którzy tworzyli polskie słowo lub je rozpowszechniali i mu służyli w Niemczech, kraju sąsiednim, z którym łączą nas nie tylko granice fizyczne, ale i bogate i czasem burzliwe dzieje obu narodów. Autorka chciała pokazać Polaków, którym z różnych powodów przyszło żyć na niemieckiej ziemi, ale żyjąc w obcym środowisku i kulturze, nie zapomnieli o słowie i kulturze kraju swego urodzenia. Chwała im za to.

Autorka podjęła się niełatwego tematu – ukazania długiej listy Polaków zasłużonych w dziele tworzenia i propagowania słowa polskiego w Niemczech. Nie jest to lista kompletna, ale – jak pisze – jest to pierwszy krok w dalszych badaniach, planuje bowiem przygotowanie kolejnych tomów leksykonu, w miarę pozyskania nowych materiałów. Pracę swoją Autorka dedykuje wszystkim twórcom polskiej książki i prasy w Niemczech.

Ks. Zdzisław Małecki